

DARIUSZ KAŁA, EMILIA KUBICKA (RED.)

Kultura języka polskiego w praktyce prawniczej

Bydgoszcz 2014: Zrzeszenie Prawników Polskich Oddział w Bydgoszczy, ss. 191

W ubiegłym roku na rynku wydawniczym ukazała się monografia „Kultura języka polskiego w praktyce prawniczej”, będąca pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej 1 czerwca 2012 r. przez bydgoski oddział Zrzeszenia Prawników Polskich. Publikacja stanowi wspólne przedsięwzięcie prawników i językoznawców, świadomych roli poprawnej polszczyzny w działalności zawodowej. Redakcji naukowej książki podjęli się: Dariusz Kała – dr nauk prawnych (UMK), a zarazem sędzia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku oraz Emilia Kubicka – dr nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa (UMK).

Monografia została podzielona na trzy części, z których każda zawiera uszergowane tematycznie artykuły językoznawców i prawników. W części pierwszej (Kultura żywego słowa i kultura języka) poruszone zostały najbardziej ogólne zagadnienia z zakresu problematyki prawidłowego przekazu i odbioru treści językowych. Prof. Katarzyna Rymarczyk (Akademia Muzyczna w Bydgoszczy), zwróciła uwagę na podstawowe warunki właściwej wymowy i emisji głosu oraz znaczenie oddychania w pracy mówcy. Podkreśliła, że głos powinien być silny i nośny, a mowa wyrazista i jasna. Niebagatelne znaczenie ma także odpowiednia intonacja oraz eliminowanie wad wymowy. Osiągnięcie powyższego możliwe jest tylko w drodze doskonalenia częstości i głębokości ruchów oddechu oraz samego głosu. Podobną problematykę poruszył aktor Wiesław Kowalski, który postawił tezę, że dykcja stanowi jeden z fundamentów należytej komunikacji słownej. Z jednej strony jest ona niezbędna do bycia rozumianym, z drugiej natomiast pozwala wzbogacić sposoby ekspresji wypowiedzi. W artykule dowodzono, że prawidłowa emisja głosu możliwa jest dzięki zachowaniu odpowiedniej postawy ciała, sposobu oddychania i wydobywania głosu. Dla kształtowania właściwej artykulacji kluczowe jest wykonywanie prostych ćwiczeń, przedstawionych w końcowej części artykułu. Następnie, dr Emilia Kubicka zwróciła uwagę na różne definicje „kultury języka”, związane z nią pojęcie „błędu” oraz kryteria decydujące o poprawności danego środka językowego. Autorka podkreśliła, że

błędy językowe wpływają na nieporozumienia komunikacyjne lub utrudniają komunikację. Dbłość o osiągnięcie wysokiego stopnia kultury języka wymaga ciągłego doskonalenia warsztatu językowego. Artykuł kończą rozważania na temat sposobów weryfikacji poprawności zwrotu językowego.

Część drugą monografii, dotyczącą konkretnych zagadnień językowych w praktyce prawniczej, rozpoczął artykuł dr. Sebastiana Żurowskiego (UMK), dotyczący leksykografii w pracy prawnika. Zawiera on dogłębną analizę powodów, dla których do słowników należy podchodzić z ograniczonym zaufaniem. W artykule znaleźć można również zestawienie słowników, z których należy korzystać, a także tych, których w pracy zawodowej należy unikać. Kolejny artykuł dotyczy wykładni językowej i roli logiki w pracy prawnika. Jego autorem jest prof. UG, dr hab. Oktawian Nawrot. Autor ten wskazuje, że logika jest nie tylko użyteczna, ale wręcz konieczna w pracy prawnika. Umożliwia ona rozumienie, tworzenie oraz interpretację aktów prawnych i przyczynia się do zwiększenia efektywności pracy. Zdaniem Autora, język prawny stanowi swoistą grę językową. Jego wykładnia stanowi punkt wyjścia w logice dla prawników. Odmienną problematykę przedstawił dr hab. Maciej Wróblewski (UMK). W swoim artykule omówił zagadnienie erystyki i retoryki jako nieodzownego narzędzia komunikacji i manipulacji. Autor przeciwstawił erystykę (sztukę prowadzenia sporów) retoryce (wiedzy zajmującej się klasyfikacją argumentów stosowanych w różnych okolicznościach), podkreślając jednak, że konieczne jest opanowanie ich obu przez uczestników procesu. Drugą część monografii zamyka artykuł prof. dr hab. Jerzego Zajadły (UG), który dowodzi, że terminologia łacińska w pracy współczesnego prawnika jest warsztatową koniecznością, a nie retorycznym ozdobnikiem. Autor zwraca uwagę na podwójny walor łacińskiej terminologii prawniczej: po pierwsze, jest ona źródłem prawniczego profesjonalizmu, po drugie zaś – podstawą etycznej wrażliwości. Artykuł opisuje rodowód łacińskich sentencji i współczesne sposoby ich wykorzystania. Nacisk położony został na rozróżnienie prawa w znaczeniu „ius” i „lex” i relacje pomiędzy nimi.

W ostatniej części monografii, poświęconej komunikacji językowej w przestrzeni jurysdykcyjnej, dr Dariusz Kala przedstawił warunki efektywnej komunikacji językowej uczestników procesu sądowego. Autor podkreślił, że efektywność przekazu słownego jest zagadnieniem złożonym, uzależnionym od szeregu czynników. Osiągnięcie przez mówcę celu dalszego (tj. efektywności przekazu słownego) wymaga uprzedniego osiągnięcia celów bliższych, wyrażających się w byciu słyszalnym, zrozumiałym i słuchanym przez odbiorcę komunikatu. Podstawowe znaczenie ma poziom kultury języka mówcy, a także wcześniejsze przygotowanie wystąpienia pod względem gramatycznym, logicznym i retorycznym. Dobre przemówienie musi być usystematyzowane, zwarte i podparte silnymi argumentami. Ostatnie dwa artykuły kładą nacisk na praktyczne aspekty komunikacji uczestników procesu. Roman Sądej (sędzia Sądu Najwyższego) omówił wymogi materialne i formalne części motywacyjnej orzeczeń oraz środków odwoławczych

w postępowaniu karnym. Podkreślił, że pisemne uzasadnienie orzeczenia wpływa na ocenę całości procesu sądowego, powinno więc być sporządzane w sposób sumienny i przemyślany. W odniesieniu do środków odwoławczych, zaakcentował konieczność jasnego, precyzyjnego i syntetycznego formułowania zarzutów odwoławczych. Nieprzychylnie odniósł się do praktyki wyrażania w treści środków odwoławczych skrajnie negatywnych opinii i ocen sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie. Ostatni artykuł dotyczy wymogów materialnych i formalnych części motywacyjnej orzeczeń oraz środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym. Jego autorem jest sędzia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku – Jacek Grela, który za punkt wyjścia przyjął pojęcie tzw. kultury sądownictwa, z której wynika dla sędziego szereg wymagań, m.in. obowiązek dbania o kulturę na sali rozpraw, terminowość i prawidłowość dokonywania czynności, czy odpowiednie wykorzystywanie języka urzędowego. Następnie odniesiono się do kwestii poprawności językowej, strukturalnej i redakcyjnej orzeczenia, formułowania sentencji, ustnych motywów oraz pisemnych uzasadnień orzeczeń, a także skutków wadliwie sporządzonego uzasadnienia. Artykuł zamykają rozważania dotyczące wymogów formalnych apelacji, a także redakcji i dopuszczalności zarzutów apelacyjnych.

Monografia „Kultura języka polskiego w praktyce prawniczej” ma charakter pionierski, znacząco wzbogaca polską naukę, wskazując związki pomiędzy prawem a językiem. Interdyscyplinarny charakter publikacji powoduje, że zagadnienie mówienia i pisania ukazane zostaje z różnych perspektyw. Uwypuklenia wymaga, że obecne na rynku publikacje w ogóle nie podejmują wskazanej problematyki, bądź czynią to tylko w niewielkim zakresie. Recenzowana publikacja pozwala zapełnić dostrzegalną niszę rynkową, stając się narzędziem umożliwiającym kształcenie umiejętności komunikacyjnych. Problematyka poprawności językowej w ogóle nie jest poruszana w ramach studiów prawniczych. Niepowodzeniem zakończą się poszukiwania w programach studiów nie tylko zagadnień z zakresu kultury słowa, a więc wiedzy o języku, wrażliwości na jego cechy estetyczne oraz na właściwe i niewłaściwe jego użycie, ale często nawet dziedzin tak przydatnych w pracy prawnika, jak retoryka, czy erystyka. Zwrócenie uwagi Czytelnika na wskazane zagadnienia jest bez wątpienia zaletą recenzowanej monografii. Uświadamia ona, że poprawne posługiwanie się językiem polskim w mówieniu i pisaniu ma niebagatelne znaczenie dla życia zawodowego użytkowników języka. Sposób komunikacji językowej świadczy o sposobie myślenia mówcy, a przez to wpływa na kształtowanie przekonania o jego osobie.

Dodatковым atutem recenzowanej publikacji jest jej aktualność. W dobie kontrydiktoryjnego procesu cywilnego i rodzącej się kontrydiktoryjności procesu karnego konieczne jest, by na nowo spojrzeć na efektywność komunikacji językowej, wymaganej od zaktywizowanych stron procesowych. Nie bez znaczenia jest także związek omawianej problematyki z zasadą ustności, rządzącą postępowaniem sądowym. Uświadczenie sobie, że umiejętność trafnej argumentacji i prawidłowego wysłowienia się wymaga ciągłego kształcenia, powoduje,

że recenzowana publikacja może stać się swoistym podręcznikiem dla każdego prawnika zaangażowanego w wymiar sprawiedliwości. Będzie ona stanowić niezbędne kompendium wiedzy na temat tego, w jaki sposób posługiwać się językiem, by wyrażany przekaz był efektywny. Jedną z zalet monografii jest to, że zawiera przykłady ćwiczeń, które umożliwiają poprawę dykcji oraz właściwej emisji głosu. Przydatne może okazać się także zestawienie słowników, po które powinno się sięgać w pracy prawnika, a także wskazanie sposobów weryfikacji danego zwrotu językowego.

Pozytywnie należy ocenić dobór autorów poszczególnych artykułów monografii. Z jednej strony, są to przedstawiciele doktryny i praktyki prawniczej, poruszający się po ścieżkach procesu sądowego, z drugiej natomiast – znawcy języka mówionego i pisanego, świadomi znaczenia poprawnego mówienia i pisanania w życiu społecznym. Zestawienie w jednej książce artykułów znawców prawa i języka umożliwia wieloaspektowe spojrzenie na przedstawione zagadnienie.

Na akceptację zasługuje także konstrukcja pracy. Całość została poprzedzona wstępem redaktorów, którzy dokonując syntetycznego streszczenia monografii, zachęcają Czytelników do jej lektury. Po wstępie zamieszczono słowo od organizatorów konferencji, które przybliżyło cel przedsięwzięcia, tj. ukazanie tematu ważnego dla przedstawicieli zawodów prawniczych i wszystkich tych, którzy poruszają się po polu praktyki prawniczej, a tym samym krzewienie kultury prawnej. Cel ten bez wątplenia udało się osiągnąć. Zwrócenie uwagi na stosunkowo rzadko poruszany temat związków prawa i języka przyczyniło się nie tylko do poszerzenia wiedzy w tym zakresie, ale także kultury prawnej.

Teksty zawarte w monografii napisane są w sposób zwięzły. Mieszczą się na 199 stronach małego formatu. Zapoznanie się z całością publikacji nie zajmuje wiele czasu. Stosunkowo niewielkie rozmiary opracowania można uznać za jego wadę. Zdając sobie sprawę, z faktu, iż dobór tekstów zawartych w monografii jest pochodną ograniczeń organizacyjnych i czasowych konferencji zorganizowanej przez bydgoski oddział Zrzeszenia Prawników Polskich, wskazać jednak należy, iż zebrane artykuły poruszają wyłącznie najistotniejsze zagadnienia z zakresu kultury języka. Czytając monografię można odczuć pewien niedosyt. Żałować należy, że Czytelnik dochodząc do ostatniej strony monografii chciałby poszerzyć swoją wiedzę o szereg innych kwestii ważnych z punktu widzenia kultury języka, a z uwagi na niewielkie rozmiary opracowania tylko wspomnianych w jego treści, bądź też w ogóle pominiętych. Użyteczne byłoby wzbogacenie opracowania o zagadnienia wykraczające poza zasięg tradycyjnie rozumianej kultury języka. Ciekawym pomysłem byłoby rozwinięcie problematyki etyki słowa oraz estetyki słowa i powiązanego z nią zagadnienia grzeczności (etykiety językowej). Środkiem zaradczym na wskazane niedogodności mogą być przypisy, odsyłające Czytelnika do fachowej literatury i umożliwiające samodzielne skontrolowanie informacji. Dostrzec jednak należy, że nie wszystkie artykuły tworzące monografię zawierają stosowne odesłania, co może powodować trudności, w sytuacji gdy Czytelnik

zechciałby wzbogacić swoją wiedzę w danym zakresie. Cenne mogłoby okazać się także umieszczenie na końcu książki bibliografii, której jednak w recenzowanej monografii zabrakło.

Niezależnie od pewnych uwag polemicznych, należy stwierdzić, że pozycja „Kultura języka polskiego w praktyce prawniczej” pod redakcją Dariusza Kali i Emilii Kubickiej, jest wartościową, starannie opracowaną monografią. Na uznanie zasługuje wkład naukowy redaktorów w stworzenie monografii. Dzięki ich rzetelnej pracy do rąk Czytelników trafiła pozycja składająca się z artykułów na wysokim poziomie merytorycznym. Bez wątplenia, recenzowane opracowanie wzbudzi zainteresowanie szerokiego kręgu odbiorców. Będzie dobrą lekturą dla poszukującego wiedzy studenta i aplikanta, a także pomocą dla praktyka oraz każdego podmiotu wciągniętego w wir procesu sądowego. Treść książki z pewnością wymaga szerszego upowszechnienia. Lektura przypomina, że fundamentem w pracy każdego prawnika jest mówienie, i uświadamia, że doskonalenie warsztatu językowego stanowi klucz do sukcesu zawodowego.

Magdalena Tokarska